

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף ס

(בעמוד הקודם)

אמר ליה קיסר לר' יהושע בן חנניה - בעינא דאיחזי לאלהינו: אני רוצה לראות את האלוקים שלכם. אמר לו ריב"ח אתה לא יכול לראות אותו. אמר לו הקיסר אבל אני רוצה לראות. הלך ריב"ח לקח את הקיסר והעמיד אותו כנגד השמש בתקופת תמוז ואמר לו תסתכל בה. אמר לו הקיסר אני לא יכול. אמר לו ריב"ח אם על השמש שהיא אחד מהמשרתים שמשמשים לפני הקב"ה, אתה אומר שאתה לא יכול להסתכל, אז על השכינה לא כל שכן שאתה לא יכול להסתכל!?

אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה - בעינא דאיצבית ליה נהמא לאלהינו: אני רוצה להכין סעודה לאלוקים שלכם. אמר לו ריב"ח אתה לא יכול. מדוע? כי יש לו חיילות רבים. אמר לו הקיסר אבל אני רוצה. אמר לו ריב"ח לך לשפת נהר 'רביתא' שיש שם מקום מרווח, ושם תכין את הסעודה. הלך הקיסר וטרח במשך שישה חודשי הקיץ, ואז באה הרוח והעיפה את הכל אל תוך הים. טרח הקיסר במשך שישה חודשי החורף ואז בא הגשם והטביע את הכל בים. אמר לו הקיסר מה זה? אמר לו ריב"ח הרוח והגשם הם כמו המשרתים שתפקידם לטאטא ולשטוף את הבית, ורק הם בעצמם כבר אכלו את כל מה שהכנת. אמר לו הקיסר אם כך אני לא יכול להכין לו סעודה.

אמרה לו בת קיסר לר' יהושע בן חנניה: האלוקים שלכם נגר, כי כתוב "המקרה במים עליותיו", תאמר לו שיעשה לי 'מסתוריתא' אחת. מסתוריתא = כלי מעץ עשוי להתיר פקעת של חוטים. אמר לה ריב"ח 'לחיים!' הוא התפלל עליה והיא קיבלה צרעת, והושיבו אותה בשוק של רומי ונתנו לה 'מסתוריתא', כי כך היה מנהגם שכל מי שמצורע ברומי נותנים לו מסתוריתא והוא יושב בשוק ומתיר פקעת של חוטים, כדי שיראו אותו העוברים ושבים ויתפללו עליו שיתרפא מהצרעת. יום אחד עבר שם ריב"ח וראה את בת הקיסר יושבת ומתירה פקעת חוטים בשוק של

רומי! אמר לה ריב"ח "פה המסתוריתא שנתן לך אלוקי... אמרה לו בת הקיסר תאמר לאלוקיך שיקח בחזרה את מה שהוא נתן לי. אמר לה ריב"ח האלוקים שלנו נותן מתנות אבל לא לוקח אותם בחזרה...

*

אמר רב יהודה - שור כרסתן וכו': לשור יש כרס גדולה, ופרסות גדולות, וראש גדול, וזנב גדול. ולהיפך בחמור, כי לחמור יש כרס קטנה, ופרסות קטנות, וראש קטן, וזנב קטן. למאי נפקא מינה? למקח וממכר, שאם הוא מוכר או קונה שור או חמור, על הבעל חי להיות בהתאם לנתונים הנ"ל.

ואמר רב יהודה - שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו: לומדים זאת מהפסוק שאמר דוד "וְיִטֵּב לָהּ מְשֹׁר פֶּרֶן מִקֶּרֶן מִפְּרִיס" = תיטב תפילתי לפני ה' יותר מהשור שהקריב אדם הראשון, שהיתה לו רק קרן אחת. קושיא: "מקרין" תרתי משמע: שתי קרניים ולא אחת. תירוץ: **אמר רב נחמן בר יצחק "מקרין" כתיב:** הכתיב הוא בלי י', ללמד שהיתה לו קרן אחת.

ואמר רב יהודה - שור שהקריב אדם הראשון קרניו קודמות לפרסותיו: שור שנברא בששת ימי בראשית נברא מושלם וגדול בלא צורך להמתין עד שיצמחו לו קרניים. ואם כן כשהשור יצא מהאדמה יצא קודם ראשו עם קרניו ואחר כך יצאו רגליו עם פרסותיו. וזהו שלא כמו שור רגיל שקודם יש לו פרסות ואחר כך צומחות לו קרניים. לומדים זאת מהפסוק הנ"ל "וְיִטֵּב לָהּ מְשֹׁר פֶּרֶן מִקֶּרֶן מִפְּרִיס" השור ההוא קודם היה 'מקרין' קרניים ואחר כך 'מפריס' פרסה.

מסייע ליה לר' יהושע בן לוי: דברי רב יהודה מסייעים לרבי יהושע בן לוי שאמר שהדברים שנבראו בכריאת העולם, נבראו 'בקומתן' ולכן השור נברא כמו 'פר' עם קרניים, וזו הסיבה שהקרניים שלו נבראו תחילה וכנ"ל. ונבראו 'לדעתן' כלומר הקב"ה הודיע להם שהוא יברא אותם והם הסכימו. ו'בצביונם' כלומר בדמות שהם בחרו לעצמם.

דרש רבי חנינא בר פפא: נאמר "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו". את הפסוק הזה אמר 'שר העולם' (= מלאך הממונה על העולם), כדלהלן. בבריאת העשבים והעצים נאמר "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תְּדַשְׁא הָאָרֶץ דְּשֵׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע, עֵץ

פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינֹו", הקב"ה ציוה רק על העצים שיצאו כל מין ומין בפני עצמו, אך לא על הדשאים. אמנם הדשאים נשאו קל וחומר בעצמן ואמרו 'אם רצונו של הקב"ה בערבוביא למה אמר "למינהו" באילנות? ועוד ק"ו - ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא כי לכל עץ יש ענפים והוא צומח רחוק מחבירו, בכל אופן אמר להם הקב"ה "למינהו", אנו שאנו רגילים לצמוח בערבוביא על אחת כמה וכמה! מיד כל אחד ואחד יצא למינו. ולכן כתוב **"וּתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ, וְעֵץ עֵשָׂה פְּרִי אֲשֶׁר זָרְעוּ בוֹ לְמִינֵהוּ"** פתח שר העולם ואמר "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו" כי כל הברואים זהירים במצוותיו לקיים את רצונו.

*

בעי רבינא: הרכיב שני סוגי דשאים זה על גב זה, לרבי חנינא בר פפא, שאמר מדעתם יצאו הדשאים למיניהם ולא הצטוו על כך, האם מותר להרכיב אותם ואין בזה משום כלאיים?

צדדי הספק: **כיון דלא כתב בהו "למינהו"**, לא חייב על ההרכבה של מין בשאינו מינו, או שמא כיון שהסכים הקב"ה על ידם, הרי זה כאילו כתוב בהם בפירוש "למינהו", וא"כ אסור להרכיב מין על שאינו מינו. **תיקו.**

*

רבי שמעון בן פזי הקשה: נאמר בתורה **"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים"**, משמע שהשמש והירח היו גדולים. ואילו בהמשך הפסוק נאמר **"אֶת הַמְּאֹר הַגְּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה"**, משמע שמאור אחד גדול ומאור אחד קטן.

ותירץ: אמרה ירח לפני הקדוש ברוך הוא, רכונו של עולם, וכי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד?! וא"כ אי אפשר ששני המאורות יהיו גדולים.

אמר לה הקב"ה, **לכי ומעטי (= ותקטיני) את עצמך!**

אמרה הירח לפניו, רכונו של עולם! וכי מפני שאמרתי לפניך דבר הגון מגיע לי שאמעיט את עצמי?!

אמר לה הקב"ה, **לכי ומשול ביום ובלילה**: כלומר הקב"ה ניחם אותה שהיא תאיר גם ביום וגם בלילה.

אמרה ליה, **מאי רבותיה?** אמרה לו הירח, מה התועלת בזה שאני אאיר ביום? והרי נר ביום אינו מאיר!

אמר לה, **זיל לימנו בך ישראל**: אמר לה הקב"ה, כך ימנו ישראל ימים ושנים, שמניין השנה אצל ישראל הוא על פי הירח.

אמרה ליה **יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופותא**: אמרה לו הירח, גם לשמש יש את המעלה הזאת, שמונים את ארבע תקופות השנה על פי השמש, שהרי תקופת ניסן, תמוז, תשרי, טבת, נמנין על פי החמה, שנאמר **"וְהָיוּ לְאִתָּת וְלְמוֹעֲדִים וְלַיָּמִים וְשָׁנִים"**, וגם עיבור השנה תלוי בתקופות.

אמר לה **זיל ליקרו צדיקי בשמיך**: אמר לה הקב"ה, לכי ותנחמי בכך שהצדיקים יקראו על שמך, שכמו שאת נקראת המאור 'הקטן', כך הצדיקים נקראים 'קטנים'.

הגמ' מבארת:

יעקב נקרא 'הקטן', שנאמר **"מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הוּא"**, וכן יש תנא שנקרא **'שמואל הקטן'**. דוד המלך נקרא 'הקטן', שנאמר **"וְדָוִד הוּא הַקָּטָן"**.

חזייה דלא קא מיתבא דעתה: ראה הקב"ה שלא התיישבה דעתה של הלבנה. אמר הקב"ה, **הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח. הגמ' מבארת:**

והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש: מדוע השתנה שער של מוסף ראש חדש שנאמר בו **"וּשְׁעֵיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת לַיהוָה"**, ולעומת זאת בשעירי הרגלים נאמר **"וּשְׁעֵיר חֻטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם"** ולא מוזכר שם **"לה"י**? **תשובה**: **אמר הקדוש ברוך הוא**, שער זה של ראש חודש יהא כפרה על שמיעטתי את הירח, וכביכול הקרבן בא לכפר על הקדוש ברוך הוא בעצמו.

*

רב אסי הקשה, נאמר בבריאת העולם **"וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא"**, וזה היה ביום השלישי, משמע שאז יצאו הדשאים. ואילו בפסוק אחר נאמר **"וְכָל שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרָם יִהְיֶה בְּאָרֶץ"**, ופסוק זה נאמר בערב שבת, ומשמע שרק ביום השישי יצאו שיחי השדה?

ותירץ: מלמד: הפסוק מלמד אותנו שביום השלישי יצאו דשאים ועמדו על פתח הקרקע, ולא יצאו החוצה מפני שעוד לא ירד גשם, עד שבא אדם הראשון ביום השישי ובקש עליהם רחמים, וירדו גשמים וצמחו. **ללמדך שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של צדיקים**, ולכן לא יצאו הצמחים מפתח האדמה עד שהתפלל עליהם אדם הראשון.

*

רב נחמן בר פפא היתה לו גינה. זרע בה זרעים, ולא צמחו. בקש עליהם רחמים, וירד מטר וצמח מה שזרע.

אמר היינו זרב אסי: אמר רב נחמן בר פפא, זה מה שאמר רב אסי שהקב"ה מתאוה לתפילתם של צדיקים, ולכן לא הצמיחה הגינה שלי עד שהתפללתי.

*

אמר רב חנן בר רבא: נאמר בתורה "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה הגמה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לכם", "השסועה" היא בריה בפני עצמה היא, שיש לה שני גבין ושני שדראות.

וכי משה רבינו קניגי היה? וכי הוא היה ציד? **או בליסטרי היה?** או שהוא היה יורה בחץ וקשת? וא"כ מהיכן הוא היה בקי בכל החיות כדי לדעת מהי "שסועה"? והרי אדם שאינו עוסק בציד לא מכיר את כל החיות? אלא, מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמיים, שאם משה המציא את התורה לא היה עליו לדעת שיש חיה כזאת, אלא בוודאי אמר לו הקב"ה שיש מין חיה שנקראת "שסועה" והיא טמאה.

אמר ליה רב חסדא לרב תחליפא בר אבינא: לך ותכתוב את האגדה הזאת של קניגי ובליסטרי במאמרי האגדות שאתה כותב ('אגדה' = דברים הכתובים בכתיבה יפה ובלשון צחה), ותפרש את המילים 'קניגי' ו'בליסטרי'.

*

נאמר בספר יהושע "חֲמֹשֶׁת סָרְנֵי פְּלִשְׁתִּים הָעֲזָתִי וְהָאֲשׁוּדֹדִי הָאֲשָׁקְלוֹנִי הַגִּתִּי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעוּיִם". ולכאורה קשה, שבהתחלה הפסוק אומר שהיו חמשה סרני פלשתים, ואח"כ הוא מונה ששה סרנים?

תירוץ: אמר רבי יונתן, ארונקי שלהן חמשה: החשובים שלהם היו חמשה והשישי לא היה חשוב.

אמר ליה רב חסדא לרב תחליפא בר אבינא: תכתוב את האגדה הזאת בספרי האגדה שאתה כותב, ותפרש את המילה 'ארונקי'.

ופליגא אדרב: פירוש זה שפירש רבי יונתן מדוע נאמר בפסוק "חמשת סרני פלשתים", חולק על רב.

דאמר רב: 'עוים' שהם האחרונים המוזכרים בפסוק הנ"ל, לא היו מפלשתים אלא באו מתימן, שהם היו מבני תימן בן אליפז בן עשיו, והתאוו לעבוד את אלהי פלשתים, ויצאו ממקומם ובאו לגור בקרב הפלשתים, ולכן הם לא נמנו במנין סרני פלשתים, כי הפסוק שאמר "חֲמֹשֶׁת סָרְנֵי פְּלִשְׁתִּים" מתייחס רק לסרני פלשתים בלבד, ולכן לא נאמר בפסוק "ששה סרני פלשתים".

תניא נמי הכי: וכן למדנו בברייתא כדברי רב - עוים מתימן באו, ולמה נקרא שמן 'עוים'? שעיותו את מקומו, כלומר שיצאו משם ובכך נתעוות מקומם ונחרב. דבר אחר, 'עוים'! שרצו לעבוד גם את אלהי פלשתים. דבר אחר: 'עוים' - שכל הרואה אותם אוחד אותו רתת וחלחלה מפני מראיהם.

אמר רב יוסף: ויש לכל אחד מהעוים שש עשרה שורות שינים, ולכן מי שרואה אותם אוחדתו עוית ממראיהם.

*

אמר רבי שמעון בן לקיש: יש הרבה פסוקים שנראה לקוראיהם שראויים לשרוף אותם, משום שנראה להם שאין צורך לכתוב אותם בתורה, וסוברים שגנאי הוא לחברם עם התורה הקדושה, אבל באמת הם גופי תורה, שטעמים גדולים תלויים בהם, ומפסוקים אלו אנו למדים עניינים גדולים.

הגמ' מבארת:

נאמר בתורה "וְהָעַיִם הַיִּשְׁכִּימִים בְּחֻצְרֵים עַד עֵזָה כְּפִתְרִים הַיִּצְאִים מִכְּפֹתוֹר הַשְּׂמִיָּדָם וַיִּשְׁבּוּ תַחְתָּם". ולכאורה מה הנפק"מ לנו שישבו כאן בהתחלה העוים, ואח"כ הכפתורים גרשו אותם וישבו במקומם?

אלא הפסוק בא לומר לנו, שכיון שאבימלך מלך פלשתים השביע את אברהם "אִם תִּשְׁקַר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדָּי", ועדיין לא עברו אותם הדורות ולא יכלו ישראל לכבוש את ארצם של הפלשתים בגלל השבועה שנשבע אברהם, לכן אמר הקב"ה שיבואו הכפתורים שאינם מבני פלשתים, ויוציאו את הארץ מעוים, ובכך יוכלו ישראל להוציא את הארץ מידי הכפתורים.

כיוצא בדבר אתה אומר: וכעין זה מתבאר הפסוק "כִּי הִשְׁבֹּן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחָם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרְאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ עַד אֲרָנֹן", וכי מה הנפק"מ לנו שסיחון נלחם במואב?

אלא הפסוק בא לומר לנו, שכיון שאמר הקב"ה לישראל "אֵל תִּצַּר אֶת מוֹאָב", ומחמת כן לא יכלו בני ישראל לכבוש את ארץ מואב, לכן אמר הקב"ה יבוא סיחון ויוציא ויכבוש את הארץ ממואב, ויבואו בני ישראל ויכבשו ויוציאו את הארץ מיד סיחון.

והיינו דאמר רב פפא: וזה מה שאמר רב פפא - 'עמון ומואב טיהרו בסיחון', כלומר שעל ידי שסיחון כבש אותם הם 'נטהרו' לישראל, דהיינו שלבני ישראל היה מותר לכבוש אותם.

נאמר בתורה "צִידוֹנִים יִקְרְאוּ לְחַרְמוֹן שְׂרִין וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ לוֹ שְׁנִיר".

תנא: למדנו בכריתא - 'שניר' ו'שריון' הם שמות הרים מהרי ארץ ישראל, והר חרמון היה קרוב גם לצידונים וגם לאמורי, והם בנו עליו ערים גדולות, אלא שהצידונים קראו לעיר הגדולה שבנו על הר חרמון בשם 'שריון', והאמורי קראו לעיר הגדולה שבנו על החרמון בשם 'שניר'. ופסוק זה בא ללמד אותנו שכל אחד ואחד מאומות העולם הלך ובנה לו כרך גדול לעצמו, ונתן לו שם על שם הרי ארץ ישראל, ללמדך שאפילו הרי ארץ ישראל חביבים על האומות העולם.

כיוצא בו נאמר בתורה לגבי יוסף "וְאֵת הָעַם הָעֵבֶר אֹתוֹ לְעָרִים מְקֻצָּה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קְצֵהוּ". ולכאורה מה הנפק"מ לנו שיוסף העביר את העם של מצרים

ממקום למקום? אלא מלמד אותנו הפסוק, שיוסף עשה זאת כדי שהמצרים לא יקראו לאחיו 'גולים' ויביישו אותם, ולכן יוסף הגלה את המצרים בעצמם ובכך עשה את כולם גולים.

*